

KAMU MALİ KRİZİ VE YEREL YÖNETİMLER

-Yerel Yönetimlerin Kamu Mali Krizindeki Konumuna İlişkin Kuramsal Bir Karşılaştırma-

Mehmet ÖZEL¹

ÖZET

Batı ülkelerinde krizler, biri, 1929 Dünya İktisadi Bunalımı ve diğeri, 1970'lerin sonlarındaki kamu mali krizi olmak üzere, esasta iki şekilde kendisini göstermiştir. Bu krizler sonrasında devlet ve kamu yönetiminde yeniden yapılanmaya gidilmiştir.

Krizleri, bilimsel temelli açıklayan kuramsal yaklaşımlar vardır. Bu kuramsal yaklaşımların esasta iki ana gruba ayrıştırılabileceği görülmektedir. Birinci grup yaklaşımlar, piyasa sisteminde değişik nedenlerle sapmalar/dengeden uzaklaşmalar olabileceği ve bu durumlarda devletin sisteme müdahale etmesini salık veren liberal yaklaşımlardır. İkinci olarak, Marksist temelli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar, krizleri, kapitalist sistemin doğasıyla açıklamaktadırlar.

Krizlerin ortaya çıkmasında ve çözümünde yerel yönetimlerin işlev ve rolüne bakıldığında, krizin ana aktörünün, "dar anlamda devlet" biçiminde de tanımlanan Merkezi İdare olduğu, yerel yönetimlerin etkin bir rolünün bulunmadığı ileri sürülebilir. Bununla birlikte, farklı kuramlar, kriz sürecinde yerel yönetimin işlev ve rolüne ilişkin farklı açıklamalar getirmektedirler.

Anahtar Kelimeler: Mali Kriz, Kamu Mali Krizi, Mali Kriz Kuramları, Kamu Yönetimi, Yerel Yönetimler.

PUBLIC FINANCIAL CRISIS AND LOCAL GOVERNMENTS

-A Theoretical Comparison of the Position of Local Governments in the Public Financial Crisis-

ABSTRACT

Crises in Western countries manifested itself in two ways, one being the World Economic Depression of 1929 and the other being the public financial crisis of the late 1970s. After these crises, the state and public administration were restructured.

There are theoretical approaches that explain crises on a scientific basis. It is seen that these theoretical approaches can be divided into two main groups. The first group of approaches is the liberal

¹ Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, mehmetozel@nevsehir.edu.tr

approach which suggests that there may be deviations from the market system due to different reasons and that the state intervenes in the system. Second, there are Marxist-based approaches. These approaches explain crises with the nature of the capitalist system.

When the function and role of local governments in the emergence and resolution of crises is examined, it can be argued that the main actor of the crisis is the Central Government, which is also defined as state in a narrow sense, and that local governments do not have an effective role. However, different theories provide different explanations about the function and role of local government in the crisis process.

KEY WORDS: *Financial Crisis, Public Financial Crisis, Crisis Theories, Public Administration, Local Governments.*

GİRİŞ

20.yy içinde Batı ülkelerinde, bir siyasi ve yönetsel örgütler bütünü olan ve belirli bir ekonomik işleve sahip olan devlet ve kamu yönetimi, biri, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ve ikincisi de, 1970'lerde kendini gösteren iki önemli kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Kuşkusuz Batı Liberal Kapitalist ülkeler bağlamında daha çok sayıda iktisadi-mali krizlerden söz edilebilir. Ancak söz konusu edilen bu iki krizi diğerlerinden ayıran önemli tarafı, bu krizler sonrasında devlet ve kamu yönetiminde önemli değişikliklere, işlevsel ve örgütsel anlamda yeniden yapılanmalara gidilmiş olması, yönetimde yeni paradigma yaratmış olmasıdır. Hemen burada şu ayrımı yapmak da gerekir ki, birinci kriz, bütün bir ekonomi için geçerli iken, söz konusu edilen ikinci krizin ise, kamu ekonomisi bağlamında bir kamu mali krizi olarak şekillendiği söylenebilir. Bu ikinci kriz, kamu ekonomisi çerçevesinde kamu harcamalarının büyüklüğüne bağlı olarak, kamu giderlerinin finanse edilememesi, gelir yetersizliği ve bir mali kriz olarak gelişme göstermiştir.

1929 Bunalımından sonra kendini gösteren sosyal devlet (refah devleti) uygulamasının, liberal kapitalizm içinde gelişen sanayileşmenin yoğunluk kazanmasının beraberinde getirdiği sorunların bir ürünü olduğu bilinmektedir (Özel, 2008:156). Diğer bir ifadeyle, sosyal devlet anlayışı, ortaya çıkan iktisadi krizi aşmada bir çözüm olarak geliştirilmiştir. Ancak, bu defa da, bireysel özgürlüklerle kolektif önlemlerin eş zamanlı öne çıkarılmasına "aracılık etme" düşüncesinin yarattığı bu sosyal devlet (Kaufmann, 2001:7) uygulaması ise, 1970'lerdeki ikinci krize yol açmıştır.

Liberal iktisatçıların, sonuçta bütün bir ekonominin krizi halini alan bu krizleri aşmanın yöntemini, kamu ekonomisi üzerinden pareto optimumuna ulaşmak olarak belirledikleri, ileri sürülmektedir (Çalçalı, 2018:23). Şöyle ki, Klasik İktisat geleneğinden gelen Neo-Klasik İktisata göre, piyasa her ne kadar iyi işleyen dengeli bir yapıya sahipse de, ekonomik aktörlerin davranışlarından veya dışsal faktörlerden dolayı kimi zaman aksayarak dengeden sapmaktadır. Bu piyasa başarısızlığı durumunu Neo Klasik İktisat kuramı, dışarıdan ve ancak devlet

müdahalesi ile giderilebileceğini ileri sürer. Kısacası sorun, ancak bir kamusal müdahale ile çözülebilir. Nitekim 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, piyasaya kamu müdahalesinin gerekliliğini göstermiştir. Bu çerçevede önemli bir Neo-İktisatçı olan Musgrave, bu müdahalenin gerekliliğine dikkat çekerek, buradan hareketle devlete, ekonomik istikrar, gelir dağılımı ve kaynak dağılımına ilişkin işlevler yüklemiştir (Musgrave, 1959: 556-557; aktaran: Şen, Tabar ve Tokatlıoğlu, 2018:5).

Bu müdahalenin başlangıç noktası olarak, kamu ekonomisinde toplumsal tercihler, bir piyasadaki fiyat mekanizması gibi işlev gören siyasal süreçler içinde bir politika haline getirilirler. Bu çerçevede, siyasal otorite, müdahale alanını ve biçimini belirleyerek, piyasanın “Pareto etkin” tahsisi gerçekleştiremediği durumlarda, “Pareto iyileştirme” yapmak suretiyle kamu ekonomisinde toplumsal faydayı artırmaya çalışır (Çalçalı, 2018:24; Nadaroğlu, 2001:47).

Bu müdahale girişiminin niteliği bağlamında, belirtmek gerekir ki, bir toplumda devletin görev ve rolü, her şeyden önce o toplumun devlet anlayışı ile şekillenmektedir. Örneğin Batı Avrupa’da 20.yy’ın ikinci yarısında birbirine karşıtlık gösteren “sosyal devlet” ve “yeni liberal devlet” gibi iki farklı devlet anlayışının birbirini dönemselsel olarak takip ettiği görülür ki, bu iki zıt anlayış, Avrupa’da devletin nicel gelişmesini ve değişik stratejik yönelimlerini belirlemiştir. Nitekim, 60’lı ve 70’li yıllar boyunca devletin genişleyen büyümesi “sosyal devlet” anlayışının, 80’lerdeki “istikrarsızlaşma” ve “özelleştirme” fonksiyonlarının artması ise, neo-liberal anlayışın sonucu olduğu belirtilmektedir (Naschold, 1995:17). Devlet fonksiyonlarındaki bu dönemselsel farklılaşmanın gerisinde ise, yukarıda da belirtildiği üzere, Batılı toplumların karşı karşıya kaldığı iki önemli ekonomik / mali kriz bulunmaktadır.

Bu çalışma, karşılaşılan bu mali krizlerin nedenlerini ve çözüm önerilerini içeren kuramsal yaklaşımları ele almakta ve kamu yönetiminin en önemli aktörlerinden olan yerel yönetimlerin, kamudaki mali krizin neresinde konumlandığı, kamu mali krizinin oluşmasında ve bu krizlerin aşılmasında yerel yönetimlerin işlevinin ne yönde olduğuna / olabileceğine ilişkin teorik saptamalarda bulunmaktadır.

1. MALİ KRİZ KAVRAMI

Kriz kavramı, iktisadi terminolojide, konjonktürdeki yön değiştirmeyi, diğer bir ifadeyle, genişleme ya da sürekli bir ilerleme döneminden uzun ya da kısa bir bunalım veya daralma evresine geçişi ifade etmektedir. İktisadi kriz kuramcıları da, kriz olgusunu çoğunlukla bu anlamda kullanmaktadırlar (Yılmaz, Kızıltan ve Kaya, 2005:78). Diğer bir ifadeyle, ekonomik kriz; en küçük iktisadi birimden (firma), en büyük iktisadi birime (devlet) doğru iç ve dış

borçların, işsizliğin arttığı, fiyatların bazen yükseldiği bazen de düştüğü, üretimin artıp azaldığı ve halkın genellikle siyasi iktidarlara olan güveninin sarsıldığı bir dönemdir (Tabar ve Tokatlıoğlu, 2018:29).

Mali kriz ise, devlet ve kamu yönetiminin, vergiler yoluyla karşılayabileceğinden daha fazla harcamada bulunmasının sürgit devam eden bir hal almasının bir sonucu olarak, mevcut hizmet düzeylerini dahi devam ettirmede yetersiz kalması durumudur. Devletin ekonomiye müdahale edip, toplumsal kesimlere kaynak aktarımına başlaması, her bir toplumsal kesimin üretilen mal ve hizmetleri daha fazla talep etmesine kapı aralar. Ancak buna karşın, hiçbir ekonomik ve toplumsal kesim, yeni vergileri ya da eski vergilerin üzerine eklenen daha yüksek vergi oranlarını ödemek istemez. Bu durum krize yol verir ki, bu anlamda mali kriz, vatandaşların kamu hizmetlerine ve faydalarına ilişkin beklentileri ve ihtiyaçları ile bu hizmetleri ve ihtiyaçları finanse edecek vergi mükelleflerinin gönüllülüğü ve yeterliliği arasındaki açık nedeniyle ortaya çıkar. Burada mali kriz; devletin bu sürece, maliyetlerini vergiler ile değil, özellikle emisyon ve borçlanma yoluyla karşılama yoluna gitmesi sonucu, kamu borçlanma düzeyinde ortaya çıkan artışlar biçiminde kendini gösterir ki, bu şekliyle mali kriz, esas itibariyle kamu harcamalarının kamu gelirlerini önemli ölçüde aşması olarak tanımlanır (Müller ve Rohr-Zänker,1989:1610 ve Luski ve Weinblatt, 1998:1431'den aktaran: Nacar, 2005:205-206).

Batı ülkelerinde klasik iktisat kuramına dayalı ulus-devlet yapılanması, 1929 İktisadi Bunalımı ile birlikte, Neo-Klasik İktisat kuramına uygun olarak, kamu yönetiminin ve bir bütün olarak kamu sektörünün sosyo-ekonomik görevlerindeki önemli artışlara uygun şekilde işlevsel ve örgütsel olarak dönüşüme uğradı. Benzer şekilde, küreselleşme süreciyle birlikte bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, AB ile uyum süreci, yerelleşme ve özelleştirme gibi eğilimler, devletin rolünü azaltmaya çalışan yeni liberal / yeni sağ ve yeni kamu yönetimi yaklaşımının yayılması, toplumların artan ve çeşitlenen talep ve ihtiyaçları kamu yönetiminin değişen koşullara göre yeniden yapılandırılması gereğini gösterdi (Akman, 2018:115).

Açıklıkla söylenebilir ki, kamu kesiminde yeniden yapılanma düşüncesinin öteden beri ana gerekçelerinden biri, “kamuda mali kriz” olmuştur. Anayasal devlette demokratik yapıların oluşturulması ile şeffaf bir bütçe ekonomisinin gelişmesi arasında yakın bir ilişki kurulmaktadır. Örneğin, parlamentonun “iktidar”ı kendinde toplama süreçlerinde, kamusal gelir ve giderler üzerinde etkin olma isteği bulunduğu belirtilmektedir (Maeding, 2001:313). Bu durum da,

yukarıda belirtilen, devletin dönemsel olarak fonksiyonlarının neden farklılaştığı konusuna açıklık getirmektedir.

2. TEMEL MALİ KRİZ KURAMLARI

Kamu mali krizini açıklama çabasında olan iki temel kuramdan söz edilebilir: ‘Karma Ekonominin İflası’ olarak konuya yaklaşan Yeni Liberal Kuram ve ‘Kapitalizmin Krizi’ şeklinde yaklaşan Marksist kuram. Her iki kuram da meseleye benzer yaklaşarak, devletin mali krizini, Keynesci devlete karşı bir tutum alarak, “devlet harcamalarının aşırı artışına”, “ekonominin tüm alanlarının siyasallaşmasına” ve “işçi sendikalarının rolünün artmasına” bağlarlar. Ancak iki kuram arasındaki bu örtüşmeye karşılık, bunların, vergi ve harcamaların hacmini ve bileşimini belirleyen çıkar gruplarının yapısına ve devletin amaç ve işlevlerine bakışları farklılaşmaktadır. Şöyle ki, Liberal kurama göre, devletin müdahaleleri kriz yaratır. Marksistlere göre ise, sosyal ve ekonomik krizler, devamında devletin krizi halini alır. Liberal kurama göre, kamusal faaliyetlerinin artması, hem gerçekte zenginliği yaratan özel sektörün ve ekonominin büyümesinin engellenmesi ve hem de vergi gelirlerinin azalması pahasına devletin büyümesidir ki, bu durum mali krizi yaratmaktadır. Buna karşılık, Marksist kuramcılar ise, tersi bir durumun var olduğunu savunur ve devletin mali krizini, kapitalist sistemin krizinin kaçınılmaz sonucu olarak yorumlar. Şöyle ki, devlet, ekonomik faaliyetin maliyetine katlanırken, bundan doğan kazançlar, toplumun sermaye kesimi lehine çoğalır ve sahiplenilir (Bailey, 1991:890’dan aktaran: Nacar, 2005:206-207).

Her ne kadar tekil çıkarlarla toplumsal çıkarlar arasındaki çelişkiyi çözmeye ilişkin düşünsel yaklaşım farklılıkları, taraf oldukları toplumsal kesimin çıkarlarını yansıtmakta ve bu yaklaşımlarından, onların devlete ne türden amaç ve rol biçtikleri görülebiliyorsa da, hem liberal hem de Marksist kuramda mali kriz sorunu, esasında çıkar odakları merkeze alınarak incelenmektedir. Her iki kuram da devletin, taraf olduğu hâkim çıkar grubuna hizmet etmek üzere şekillendiğini ve bunun devleti mali kriz ile karşı karşıya bıraktığını savunmaktadır. Örneğin, liberallere göre, devlet, Marksistlerin iddiasının aksine, sadece sermaye sınıfının değil, tüm toplumun çıkarlarına hizmet eder. Oysa Marksistler, devlet işleyişinin temel amacının, “artık değer”e el koyan sermaye sınıfının desteklenmesi olduğunu ileri sürer (Gordon, 1971:11’den aktaran: Nacar:2005:217).

Liberallere göre, mali krizi aşmak için, devletin sınırlandırılması ve küçültülmesi, piyasa ekonomisine işlerlik kazandırılması gerekir. Aksi halde, devlet, bürokratik yapısı, siyasal güç ve baskı ve aşırı yetki ve sorumluluk üstlenmekle kendini iflasa sürüklemektedir. Çünkü devlet,

sermayenin etkin ve verimli kullanabileceği kaynakları ele geçirmekte ve fakat bunları oy kaygısıyla etkinsiz biçimde kullanmaktadır. Ancak burada devletin bu davranışındaki ana amacın, Marksistlere göre, “artık değer”in sermaye sınıfında toplanmasını engelleyecek her türlü müdahaleye karşı koymaktır. Şu halde yeni liberal kuram, krizi, esasta siyasal nedenlere dayalı olarak açıklarken, Marksist kuram hem siyasal hem de sosyal ve ekonomik krizlerin devletin mali krize sürüklenmesine neden olduğunu belirtmektedir (Nacar:2005:218). Marks’a göre, Sermaye yeterince kâr elde edemediği durumda, aşırı sermaye birikimi oluşur. Diğer bir ifadeyle, elde edilmesi mümkün olan artık değere oranla bir aşırı birikim söz konusudur. Bu durumda kriz kaçınılmazdır (Yılmaz, Kızıltan ve Kaya, 2005:82).

2.1. Yeni Liberal Kurama Göre Mali Kriz

1970’lerden başlayarak kapitalist dünya ekonomisinin yeniden düzenlenmesiyle, kapitalizmin neoliberal olarak adlandırılan bir evreye girdiği genel olarak benimsenmektedir (Akyol, 2017:42) ve 1980’lerden beri neoliberalizm kapitalist dünya ekonomisi ölçeğinde uygulanan politikaların temel belirleyicilerinden biridir (Akyol, 2017:51). Bu kurama göre, 1970’lerde ortaya çıkan krizin temel nedeni, devletin müdahalelerinin artışıdır. Onlara göre, devletin müdahaleleri “devlet harcamalarının verimsiz olması” ve “sermaye birikimini engellenmesi” gibi nedenlerle krize kapı aralar. Yeni liberallerin devlet kuramını, Kamusal Tercih teorisyenleri geliştirmişlerdir. Bu kuramcılara göre; ekonomik ve sosyal sorunlar, devletin büyümesi ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, devletin büyümesine ilişkin beş temel öge öne sürülmektedir: Çıkar grupları, devlet bürokrasisinin çıkarları, kamusal malların üretilmesi, gelirin yeniden dağılımı ve devletin gerçek hacmi hakkında mali yanılısama. Bu çerçevede, devlet, verimlilik ve maliyet konusunda gerçek bir bilince sahip değildir ve gereksiz harcamalara gitmektedir. Çünkü hangi hizmetin, ne düzeyde istenip istenmediğine ilişkin bilgiyi sağlayan piyasa ve fiyat mekanizması gibi bir araca sahip değildir. Dolayısıyla;

- Kamusal malların üretilmesinin, çoğunluk olma ayrıcalığını kullanan bedavacı kesimler tarafından, seçimler yoluyla kolayca halkın geri kalanı üzerine yansıtıla bilinmesi;
- Çıkar gruplarının, siyasal süreç içinde ekonomik fayda elde etme ve rant kollama faaliyetleri;
- Devletin, gelirin yeniden dağılımına müdahalesi,
- İnsanların ödedikleri vergilerle, kamusal mal ve hizmetlerin maliyetlerini karşılaştırarak, gerçekte olduğundan daha düşük olduğunu düşünmeleri sonucunda ortaya çıkan mali yanılısama;

kamusal mal ve hizmetlere yönelik talepleri arttırmakta, kaynakların yanlış tahsisine ve israfına yol açmakta; sonuçta ise, üretim artışı yaratacak olan özel sektörün gücünü ve alanını daraltmaktadır. Kısaca, liberal kuramın kaygısı, gerçekte tüm bireylerin tercihleri doğrultusunda oluşmadığı için tatmin sağlamayan, bürokratik olup, üretken olmayan devlet faaliyetlerinin, esas olarak sermaye birikiminin kaynağı olan kârlar üzerinden alınacak vergilerle finansmanı yoluna gidileceği ve bunun, kârı azaltarak, etkinsiz bir duruma yol açacağıdır. Bu durum da özel sektörün vergi ödeme gücü zayıflayacağından, devlet aslında kendi gelir kaynağını zayıflatarak, iflase sürüklenmektedir (Nacar, 2005:207). Kendi bindiği dalı kesmiş olmaktadır.

2.2. Marksist Kurama Göre Mali Kriz

Marx'a göre, kapitalist ekonominin, üretimin ve tüketimin iki ayrı işleyiş haline geldiği bir genelleşmiş değişim ekonomisi olması, krizlerin oluşmasına yol açmıştır (Yılmaz, Kızıltan ve Kaya, 2005:81). Buradan hareketle, Kapitalist devletin büyümesi, Marksist kurama göre, kapitalizmin, “Kapitalist toplumsal ilişkilerin doğası” ve “Kapitalist gelişme sürecinin özellikleri” olarak ifade edilen iki temel özelliğinden kaynaklanmaktadır. Kapitalist toplumsal ilişkilerin temeli, sermaye ile emek arasındaki çıkar çatışmasına dayanan ilişkilere dayanır. Bu çıkar çatışması temelli karşılıklı savaşım, devletin gelir ve harcamalarının hacmini ve bileşimini belirler ki, bu süreç, devlette mali krizin nedeni olarak da kendini gösterir. Marksist kurama göre, kapitalizmin gelişme süreçleri ve bu süreçte ortaya çıkan “tüketim yetersizliği”, “azalan kar oranları” ve “aşırı üretim” gibi bu sistemin doğasına özgü çelişkiler de sistemin krizine yol açarak, devletin büyümesine zemin hazırlar. Çünkü sistemin bir parçası olan devlet, bu birikim rejiminin çelişkilerini hafifletmeye yönelik roller üstlenmek durumunda kalır. Ancak sistemin çelişkilerini ve krizini çözmeye çalışan devlet, kendisinin sermaye sınıfına bağımlılığı nedeniyle, kaçınılmaz olarak kendisi de mali krize düşer. Çünkü sermaye birikiminin maliyetleri bu süreçte devlet eliyle tüm topluma yayılırken, üretim araçlarının mülkiyetini tekilleştiren ve yaratılan “artık”ın, kendinde toplanmasını sağlayan sermaye, bu “artık”ın vergilendirmesine karşı çıkar (Nacar, 2005:212). Bu bakışa göre, örneğin, 1970’lerde entelektüel felsefi bir proje olan neoliberalizm, 1980’lerde ekonomik ve siyasal bir projeye dönüşmüştür (Akyol, 2017:42).

Bir başka anlatımla, 1970’lerde, aşırı sermaye birikimi sonucu kâr oranının düşmesi ile ekonomik durgunluğun ve enflasyonun ortaya çıkması, kapitalist birikim rejiminde yeni bir evreyi gerekli kılmıştır. Sermaye, kendi karlılık krizini aşabilmek için bir taraftan, karlılığını arttıran devlet harcamalarına ihtiyaç duyarken, diğer taraftan kamu sosyal harcamalarını artık kendi üretimi için dolaylı bir talep unsuru olarak görmek yerine bir maliyet olarak görmeye

başlamış ve kamu harcamalarının kısılmasını talep etmeye başlamıştır. 1970'lerin sonunda ortaya çıkan kamu mali krizinin sürdürülemez hale geldiği görülünce sermaye yeni bir birikim rejimi ve kamu mali politikası arayışına yönelmiştir. Böylece kamunun kitlesel talep yaratan politikalarına bağımlı bir birikim rejimi yerine üretim maliyetlerini düşürmeyi hedefleyen, finansallaşmış bir büyüme modeli kendini göstermiştir (Gürkan ve Karahanoğulları, 2014:6).

Keynesyen tekkelci kapitalizm döneminde, piyasanın düzenli çalışma koşullarını sağlama ve fiili talep yetersizliğini giderme işlevi üstlenen devlet, faiz hadlerini düzenleme, ucuz kredi sağlayarak özel yatırımı teşvik etmek gibi veya doğrudan yatırım yapmak gibi yollarla talebi yönetmesi beklenmiştir. Diğer taraftan, savaş sonrası dönemde, sosyal hizmet ve ekonomik altyapının sağlanması için ağır sorumlulukların yüklenilmesi dolayısıyla devlet bütçeleri sürekli büyümüştür. Bütün bunların yanında, hükümetlerin de, harcamalarını gelirlerinin karşılayamaması nedeniyle, açık finansman veya enflasyonist vergi artışları yoluna gitmeleri, sürekli daha fazla borçlanma ile finansman sağlanarak bir genişlemeyi beraberinde getirmiş ve sonuçta refah devleti, kaçınılmaz olarak mali kriz ile karşı karşıya kalmıştır ((Block, 1981:1 ve Pereira, 1993:1345-46'dan aktaran: Nacar, 2005:212). Diğer bir ifadeyle, Keynesyen politikalar ile, dünya ekonomisinde, 1945 yılından 1970'li yılların başına kadar uzanan ve "kapitalizmin altın çağı" olarak nitelenen bir dönem yaşanmıştır. Ancak 1970'li yılların başına gelindiğinde, Keynesyen politikalar, 1973 Petrol krizi, ülkelerin büyük çaplı bütçe açıkları ve ağır borç yüküyle karşı karşıya kalmaları, enflasyon ve işsizliğin bir arada görüldüğü "stagflasyon" sorununu gibi nedenlerle terk edilmeye başlanmıştır (Şen, Tabar ve Tokatlıoğlu, 2018:6).

3. MALİ KRİZİN GELİŞMİŞ ÜLKELER AÇISINDAN NEDENLERİ

Mali kriz kavramı, Batı ülkelerinde yaygın olarak 1970 ve 1980'lerde Keynesci Refah Devletin getirdiği ve devleti etkileyen sorunların tanımlanmasında kullanılmıştır. 1929 Dünya İktisadi Bunalımından itibaren ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında devlet, sosyal ve ekonomik sorunların çözüm alanıdır. Bu dönemde de sorun, siyasal bir varlık olarak devletin, ekonomiye müdahale ederek, 'aşırı yük yüklenmiş' hale gelmesidir. Aşırı yük, devamında mali kriz olarak kendini göstermiştir. Çünkü devlet, artan faaliyetlerini finanse edebilmek için gelirlerini arttıramadığı bir sorunla karşı karşıya kalmıştır (Nacar, 2005:203). Şu halde krizin kaynağı, Keynesyen politikalar ve refah devleti anlayışıdır ki, bu gelişme, devletin artan işlevlerine karşılık yaptığı harcamaların artık devlet bütçesiyle karşılanamaz bir hal almasına yol açmıştır (Parlak ve Sobacı, 2005:2001).

Şu halde, 1970’li yıllardan itibaren de Keynesyen politikaların yerini, yavaş yavaş minimal devlet müdahalesi ve ticari ve finansal sistemin serbestleşmesi ile özdeşleşen ve ekonomik küreselleşme olarak da adlandırılan Neoliberal iktisat politikaları almıştır(Şen, Tabar ve Tokatlıoğlu, 2018:6). 1970’lerdeki mali krize bağlı olarak, devletin işlevleri, örgütsel yapısı ve harcamaları sorgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda, Keynesci devletin bir eleştirisine dayanan Yeni Liberal (Yeni Sağ) teori, takip eden dönemde hâkim düşünce haline gelmiştir. Bu teori, krizin aşılması için devletin faaliyetlerinin azaltılmasını ve bu nedenle özelleştirme, yerelleşme ve küreselleşme politikalarının hayata geçirilmesini savunur. Böylece kapitalist sistemde yakın döneme kadarki Keynesci ulus-devlet esaslı birikim modelinin, yerini, piyasa mekanizmalarının ağırlık kazandığı küreselleşme politikaları etrafında biçimlenen ulus-aşırı birikim modeline bırakmakta olduğu söylenebilir (Parlak ve Sobacı, 2005:201 ; Nacar, 2005:203).

Keynes, 1930’lardaki sorunun, temelde talep yetersizliğinden kaynaklandığını ve piyasa mekanizması içinde kendiliğinden çözülemeyeceğini, kamusal talep mekanizmasının devreye sokularak ekonominin tam istihdam düzeyine ancak devlet müdahalesiyle kavuşabileceğini ileri sürer. Bu düşünceden hareketle gelişmiş ülkelerde devlet, bir taraftan toplumun marjinal tüketim eğilimi yüksek ve dolayısıyla talep artışı yaratacak olan düşük gelirli kesiminin alım gücünü artırma ve diğer taraftan sermaye kesiminin elinde biriken ve toplumda alım gücünün düşük olması nedeniyle yatırıma dönüşemeyen sermaye fazlasını tekrar üretime katmayı sağlamak üzere, refah harcamalarını artırma yolunu seçer. Bu çözüm, yerel yönetimlerin üretim ve dağıtım faaliyetlerinin yeri ve bu açıdan talep yaratan mekânsal birimler olmaları nedeniyle özellikle yerel yönetimler aracılığıyla ve eğitim, sağlık gibi kentsel refah hizmetlerinin artırılmasıyla sağlanmaya çalışılır (Nacar, 2005:203). Bir başka ifadeyle, Keynesyen yaklaşım, Bu yüzden keynesyen düşünce kamu harcamaları ve vergilerin toplam talep üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır (Tabar ve Tokatlıoğlu, 2018:30).

Gelişmiş ülkelerde kriz, esasen 1960’ların ortasından itibaren toplam talep ve verimlilik artışlarının yavaşlaması buna karşılık, reel ücretlerin ve devlet harcamalarının artmasıyla birlikte kâr oranlarının düşmesi neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu süreçte devlet harcamalarındaki artış nedeniyle ortaya çıkan bütçe açığının, para arzının artırılması ve borçlanma gibi enflasyonist yöntemlerle finanse edilme yoluna gidilmesi, devletin ağır bir mali yük altına girmesine ve krizine neden olur. Yeni Liberal kuram burada Keynesci Refah Devleti modelinin sürdürülemez hale geldiğini ileri sürmüştür. Bu doğrultuda, sermayenin herhangi bir alana veya

yerleşim birimine taşınmasını kolaylaştırıcı bir uluslararasılaşmaya gidilmesi; daha etkili olabilecek bir yerel yönetim yapısı kurulması, kamusal hizmetlerin özelleştirilmesi gibi temel politikaları ile kamusal mekanizmaların daraltılıp yerine piyasa mekanizmasına dayalı bir üretim biçiminin hayata geçirilmesini savunmuştur (Nacar, 2005:204). Diğer bir ifadeyle, Keynesyen finansal düzenlemelerden vazgeçilmesi, devletin ekonomik faaliyetlerinin azaltılması ve özelleştirme uygulamalarının yaygınlaşması, sendika ve örgütlü emeğin zayıflatılması, sıkı para ve sistemik borçlanma konularının gündeme gelmesi, dönemin en tipik unsurları arasında yer almaktadır (Akyol, 2017:42).

4. MALİ KRİZİN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER AÇISINDAN NEDENLERİ

Gelişmekte olan ülkelerde, siyasal modernleşme teorilerine de yaslanılarak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında “ithal ikameci stratejiyle sanayileşme” biçiminde bir modernleşme süreci takip edilmiştir. Bu ülkelerde devlet, altyapının modernleştirilmesi ve gerekli sermaye mallarının ithalatını teşvik etmek durumunda kalmıştır (Hein, 2005:6). 1970/80’li yıllara kadar birçok gelişmekte olan ülkede, kimi zaman büyük çabalara rağmen, bu politikaların sosyal ve ekonomik gelişmedeki başarısı beklenenin büyük oranda gerisinde kalmış; hatta bu merkezietçi girişimler, mevcut durumu ağırlaştırıcı bir işlev görmüştür (Thomi, 2001:27). Diğer bir ifadeyle, “dünya ekonomisinde yüksek bir yoğunlaşma ve iç içe geçmede hızlanma” anlamında iktisadi küreselleşmeye, gelişmekte olan ülkelerin birçoğunun bu yeni sürece yeterince üretken biçimde tepki verememesi sonucu borçlanma krizine girmeleri ve devlet merkezli gelişme stratejisinin ve özellikle ithal ikame stratejisinin başarısızlığı, bu ülkelerdeki krizin başat nedenlerinden sayılmaktadır (Hein, 2005:10).

Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik / mali krize, bir “ithal kriz” olarak da bakılabilir. Özellikle kamudaki ekonomik / mali krizlere “Marksist yaklaşım”, sorunu bu şekilde ortaya koymaktadır. Şöyle ki, Keynesçi birikim modelinin, gelişmiş ülkelerde devlete atfettiği, aşırı birikime yön verme rolünü, gelişmekte olan ülkelerde yine bu modelin uzantısı olarak, devlete, sermaye birikiminin koşullarını sağlaması için, içe yönelik birikim modelinin uygulanması işlevi verilir. Gelişmekte olan ülkelerdeki bu modelde, nihai ürün, yerli-yabancı sermaye ortaklığı yoluyla ve teknoloji, aramalı gibi ithal girdiye bağımlı olarak elde edilebilmektedir. Bu işleyiş, esasında yabancı sermayenin talep yetersizliğini aşma çabasının az gelişmiş ülkelere yansıtılmasıdır. Böylelikle gelişmiş ülkelerde kriz sonucu ortaya çıkan nakit sermaye fazlasının, gelişmekte olan ülkelere borç verme yoluyla, bu ülkelerin bir taraftan kullanım sarmalına dâhil edilmesi sağlanmış olmakta, diğer taraftan da sermaye, kendine yeni

pazar yaratmış olmaktadır. Ancak bu biçimdeki iktisadi işleyişe bağlı olarak, gelişmekte olan ülkeler, 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren giderek ağırlaşan döviz ve dış borç krizi ile karşı karşıya kalarak, sonuç da 1980’li yıllarda krize girerler. Böylece gelişmiş ülkelerde yaşanan kriz, gelişmekte olan ülkeleri de etkisi altına almış olur. Şu halde, yukarıda da belirtildiği üzere, azgelişmiş ülkeler bağlamında görülen bu krizin de devletin krizinden ziyade sistemin krizi olduğu söylenebilir. Çünkü sermaye, kâr oranlarındaki azalmayı, ancak yeni ve kârlı yatırım alanlarına yönelerek, yeni alanların piyasa sürecine açılmasını sağlayarak önleyebilecektir. Bu bağlamda, yeni yatırım alanları olarak gelişmekte olan ülkelerde devletin sahip olduğu kârlı yatırım alanlarının küresel özel sermayeye bırakılmasıyla, gerek ulusal ve gerekse yerel yönetimlerin hizmet alanları sınırlandırılarak, bunların çekildiği alanlar sermaye için yeni değerlendirme alanları haline dönüşmekte ve sermayenin kâr oranlarındaki azalmanın önüne geçilmiş olmaktadır (Nacar, 2005:203-204).

Krize ilişkin Marksist yaklaşımının “sistemin doğasının yarattığı” biçimindeki açıklama dışında, gelişmekte olan ülkelerde şu nedenlerle de “devlet”in bir baskı altına girdiği belirtilebilir (Hein, 2005;10) :

- i. Hem devlet merkezli hem de ithal ikameci stratejinin başarısızlığı ve borçlanma krizi,
- ii. Liberalleşme, düzenlemelerin kaldırılması ve özelleştirmenin, artık bir iktisadi-politik stratejinin temellerini oluşturmaya başlaması,
- iii. Küresel kaynak, sermayenin hareketliliği vb şekillerdeki küresel süreçler şeklinde yeni “dış meydan okumalar”ın kendini göstermesi,
- iv. O güne kadarki / eski ekonomik gelişme modelinin başarısızlığının bir sonucu olarak yoksulluğun ve toplumsal eşitsizliğin artması,
- v. Mevcut kamusal yapıların ve egemen elitlerin meşruiyetini kaybetmeye başlaması.

5. YEREL YÖNETİMLERDE MALİ KRİZ VE NEDENLERİ

Küreselleşme süreciyle birlikte kendini gösteren dünya çapındaki liberalleşme dalgası, özel sektör için, bir taraftan potansiyel arz piyasalarını büyütmeleri, ancak diğer taraftan da büyük bir rekabet baskısı altına girmeleri anlamına gelirken (Lütolf, 1997:75) ama aynı zamanda malların, sermayenin ve emeğin uluslararasılaşması, devletin iktisadi büyümeye dayalı beklentilerini karşılayamamasına; vergilerin azaltılması sonucu kamu gelirlerinin küçülmesine ve sonuçta da devletin, sürekli artan transfer harcamalarını tek başına finanse edememesine neden olmuştur. Küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği bu gelişme, devleti, kendi üzerindeki yükün bir kısmını yerel yönetimlere kaydırmak durumunda bırakmıştır. Bu da, ama

devletin içinde bulunduğu finansal krizin, yerel yönetim alanını da kuşatmasına neden olmuştur (Jungfer, 2005:20).

Küreselleşme döneminde Neo-Liberalizmin bir gereği olarak yerel yönetimler bağlamındaki bu gelişme, devlet ve kamu idaresinin gündemine “cazip yerler arası rekabet” konusu bağlamında girmiştir. Bu dönemde bu rekabette öne çıkmak için en önemli faktör olarak, “hizmet üretme kapasitesi yüksek” bir yerel yönetime sahip olmak olduğu ileri sürülmüştür (Reichard, 1995:21).

Mali krizin çözümüne ilişkin Neo-liberaller, devlete ve yerel yönetimlere önemli roller yüklemektedirler. Şöyle ki, yerel yönetimler, tekil özgürlüğü maksimize etme ve devletin merkezi gücünü sınırlamada önemli bir işlev görürler. Çünkü birbiriyle yarışan çok sayıda yerel yönetimin varlığı “en az vergi ve en iyi hizmet” bileşimini sağlamaya olanak verecek ve nüfusu da kendi yönetim alanına çekebilecektir. Benzer şekilde, yerel yönetimler, projelere dayalı yeni “yerellik” yaklaşımları ile küresel sermayeyi de çekebilecektir. Ancak liberallere göre, bu süreçte, yerel siyasal güçler, yerel kamu bürokrasisini genişletme eğilimi içinde olur ki, bu durum, yerel yönetimleri etkisizliğe ve sonuçta mali krize sürükler. Neo-liberallere göre, çözüm; yerelleştirme süreçleriyle yerel yönetimlere devredilen mal ve hizmetlerin, bilahare özel sektöre devredilmesi gerekir. İşte bu aşamadan sonra, Marksistlere göre, yerel yönetimler, toplumsal hizmetlerin sunucusu olmaktan çıkarak, sermayenin taleplerine duyarlı bir mekân / birim haline gelir ve böylece aslında yerel-ulusal ve uluslararası düzeylerde ortaya çıkan “sermayenin krizi” yerel yönetimlere aktarılmış olur. Aslında Marksist kuramcılar, yerel yönetimleri sermaye birikim süreçleriyle ilişkilendirmekte ve onu, devlet aygıtının, sermaye birikimini destekleyen, bu birikimi yeniden üretim sürecine aktaran bir parçası olarak görmektedir. Bununla birlikte, yerel yönetimlerin kendine özgü yapı ve işleyişlerine bağlı olarak, yerelde mali krize yol açan ayrıca birtakım nedenlerden de söz edilebilir. Örneğin, yerel yönetimlerin, çıkar gruplarının merkezi devlete göre daha kolay ulaşılabilir olması ve bu grupların, kendi çıkarları doğrultusunda işlevler yüklenme yönündeki baskıları karşısında daha güçsüz olmaları; gelir yapısının zayıflığı, dahası, bu idarelerin gelir ve harcamalarını esas anlamda merkezi yönetimin belirliyor olması gibi (Nacar, 2005:219 ve 205).

Bir liberal kuram olan ve “davranışların öngörülebileceğini ve modellenebileceğini varsayan” ve “kamu yönetimine uygulanan en önemli iktisat teorilerinden biri olan (Sobacı, 2014:61) “Kamu Tercih Teorisi” ise, bu işleyişi, “politik miyopluk” kavramlaştırması ile açıklamaktadır. Buna göre; kamu ekonomisinde alınan karar ve yapılan uygulamalarda kısa

dönemli düşünme alışkanlığı geçerlidir (Kızılböğ, 2012:100 ; Nacar, 2005:233). Diğer bir ifadeyle, bu teori, herkes gibi kamu bürokratlarının da kamu yararı doğrultusunda değil, bizzat kendi çıkarlarını önceleyerek hareket etmekte olduklarını (Sobacı, 2014:61) ve böylece uzun dönemde ekonominin gelişimini sağlayacak yatırım projeleri yerine kısa dönemde seçmenlere doğrudan fayda sağlayacak projeleri tercih etmekte olduklarını ileri sürer.

6. MARKSİST YAKLAŞIM BAĞLAMINDA KÜRESELLEŞME YERELLEŞME VE ÖZELLEŞTİRME POLİTİKALARI

Küreselleşme olgusu, esas itibarıyla ekonominin ve özellikle mali piyasaların giderek artan biçimde ve bütün bir dünya çapında iç içe geçmesini anlatmaktadır (Nohlen, 2001:181). Diğer bir ifadeyle, küreselleşme, özellikle iktisat kurumu lehine güç ilişkilerinin kayması ifade etmektedir (Franzmeier, 1999:8). Küreselleşme, sanayi devriminin başlangıcına kadar götürülebilen ve “değişik ülkelerdeki piyasaların ve üretimin, mal ve hizmet sunumları, sermayenin ve teknolojinin hareketliliği yoluyla sürekli birbirine bağımlı hale geldiği” bir süreçtir (Von Plate, 1999:3). Küreselleşme olgusunun, önemli iktisadi aktörlerin ve büyük sermaye akımlarının, ticari ilişkilerinde denge noktası arama beklentisiyle, bir taraftan, 1980’lerden sonra ortaya çıkan istikrarsızlıklara son verecek ve diğer taraftan, belirtilen tarihe kadar özel veya uluslararası yatırımcıların iktisadi faaliyetlerine kapalı ve bunların girişinin sınırlandırıldığı iktisadi faaliyet alanlarını, özel ve/veya uluslararası yatırımcılara açan yeni liberal düzenlemeleri de beraberinde getirdiği belirtilmektedir (Haeussermann, 2002:58).

Bir siyasal-toplumsal kurum olarak devlet, diğer aktörlerin davranışlarından bağımsız ve serbestçe politik düzenlemeler yapabilen bir aktördür. Ancak küreselleşme ile birlikte devletin etkinlik kaybına uğradığı; devletin kural belirleme performansının etkinliğinin azaldığı; devlet düzenlemelerinin geçerlilik mesafesinin daraldığı belirtilerek, sonuç da, devletin yönetim kapasitesini yitirerek, klasik görevlerini dahi yerine getirmekte zora düştüğü ileri sürülmektedir (Walter ve Zürn, 1998:215).

Daha önce de belirtildiği üzere, 1929 Bunalımı ve 1970’lerdeki kriz, devlet ve kamu yönetiminde yeni bir paradigma inşasını, yeniden yapılanmaya gidilmeyi beraberinde getirmiştir. Çünkü eğer toplumsal sorunlar iyi bir şekilde düzenlenemiyorsa, hem düzenleyici sistemin hem de düzenleme biçiminin yeniden yapılandırılması gerekir, aksi halde krizler kendini gösterir. Nitekim 1930’lu yıllardaki krize bağlı olarak “Neo-Klasik İktisat” a dayalı “aktif devlet” (karma ekonomi modeli ve sosyal devlet) anlayışı ortaya çıkarken (Leipold, 1983:31); 1970’li yıllardaki krizin ise, küreselleşme adı verilen süreci (ve neo-liberalizmi)

gerekli kıldığı belirtilmektedir (Özel, 2007:760). Bu gelişme karşısında devlet ve toplumun dönüşümünün bir gereklilik olduğu söylenebilir. Çünkü her dönemde toplumsal üretim, belirli bir düzenleme sistemine göre paylaşılır ve sistemin istikrarı için güvenilir biçimlere, ilişkilere ve kurallara gereksinim vardır (Hamm ve Neumann, 1996:13). Küreselleşme ile birlikte, şu halde, devlet ve kamu yönetiminin yeniden inşası doğrultusunda bir gelişme yaşanmıştır. Bu süreç, ulus-devletleri, serbest piyasa ekonomisinin kurallarını benimseyip, küresel kapitalist ekonomiye entegrasyona zorlamıştır (Parlak ve Sobacı, 2005:2001 ; Tok, 2008:17 ; Kutlu, 2003:13).

İlgili literatürde küreselleşmenin, diğer boyutları yanında, kamu yönetimi bağlamında bir “yerelleşme politikası” haline getirildiği de ileri sürülerek, yerel yönetimlerin mali krizinin nedenlerinden birinin de bu politikalar olduğu şeklinde bir açıklama getirilmektedir. Yeni liberal yaklaşım tarafından öne sürülmüş olan söz konusu yerelleşme politikaları, küresel sermayenin “yeniden yapılanma” sürecinin önemli bir parçasını ifade etmekte olduğu vurgulanmaktadır. Yerel yönetimlerin, özerk ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulmasını öngören bu politikaların, Sermayenin, kendisine daha fazla karlılık sağlayacak mekânlar arama uğraşının ürünü olduğu ileri sürülmektedir (Nacar, 2005:230). Şu halde, küreselleşme süreciyle birlikte yerel yönetimlerin önem kazanması (Akman, 2018:115), bu yaklaşıma göre, sermayenin bilinçli bir tercihidir.

Bu bağlamda, yeni liberal yaklaşımın, bir taraftan yerelleşmeyi savunurken diğer taraftan bununla çelişecek biçimde, yerel yönetimlerin sermaye karşısında bir otorite haline gelmesini engelleme uğraşı içine girdiği ileri sürülmektedir. Diğer bir anlatımla, çok sayıda mal ve hizmetin yerel yönetimlere devri yoluyla yerel yönetimlere özerklik sağlanırken, aslında büyük bir “hizmet alıcısı” olarak yerel yönetimler, hizmet finansmanını borçlanma yoluyla sağlayarak gerek mali sermayenin ve gerekse özelleştirme yoluyla yatırımcı özel sermayenin kâr elde etme kaynağı ve alanı haline gelmektedir. Böylece yerel yönetimler, sermayenin içinde bulunduğu mali krizi aşmasında araç olarak kullanılmaktadır (Nacar, 2005:230-231 ; Akman, 2018:134). Şu halde, bu yaklaşım açısından yerel yönetimler, krizi aşmada bir araçtır, ama bu aşılması gereken kriz, bir bütün olarak toplumun değil, sermayenin bizatihi krizidir. O halde, neo-liberal dönemde yerel yönetimlere mali krizi aşmanın bir aracı işlevi yüklenmektedir.

7. NEO KLASİK KURAMIN PARETO OPTİMUMA ULAŞMADA ÖNGÖRDÜĞÜ BİR ARAÇ OLARAK YEREL YÖNETİMLER

Pareto Optimumu, genellikle, “bir kimsenin durumu, başkalarının durumunu bozmadan iyileştirilemiyorsa, bu, optimum durumun varlığını kanıtlar” şeklinde açıklanmakta ve bu belirtilen noktanın, etkin kaynak dağılımının gerçekleştiği, bir başka deyişle, toplum refahının maksimize edildiği ve ekonominin dengede olduğu anlamına geldiği ifade edilmektedir (Nadaroğlu, 2001:35). 1929 Dünya İktisadi Bunalımından sonra geliştirilmiş yeni bir kuram olan Neo-Klasik İktisat Kuramı, bu bunalımı aşma doğrultusunda pareto optimuma ulaşmak için piyasaya kamu müdahalesinin gerekliliğini vurgular. Bu kuram, uygulamada da bu doğrultuda yerel yönetimlere önemli işlevler atfeder. Nitekim Musgrave’e göre, ekonomik istikrarı ve adil gelir dağılımını sağlama görevini merkezi yönetimler üstlenmeli iken, etkin kaynak dağılımı işlevi yerel kamu yönetimi birimlerine verilmelidir. Çünkü kamusal malların bazılarının faydaları ulusal ölçekli iken, bazılarının faydaları ise bölgesel ya da yerel ölçeklidir. Ulusal ölçekteki tam kamusal malların sunumunun merkezi yönetim tarafından sunulması gerektiğine ilişkin genel bir kabul vardır. Ancak, bölgesel ya da yerel ölçekteki tam ve yarı kamusal malların üretim ve sunumlarının yerel birimler tarafından yapılmasının daha rasyonel olacağı ileri sürülmektedir. Çünkü kamu hizmetinin yayıldığı alanın, yerel yönetim biriminin yönetsel sınırları içerisinde kalması durumunda, yerel birimler bu hizmete olan talebi merkezi otoriteye göre daha iyi bileceklerdir. Talep seviyesini ve bireylere göre farklılaşmasını iyi bilen yerel yönetimler, hizmet önceliklerini buna uygun şekilde belirlemek suretiyle toplumsal faydanın maksimize edilmesi açısından en optimal hizmet üretimini gerçekleştirip, “kamusal kaynakların etkin kullanımını ve dağılımını” sağlamış olabileceklerdir (Çalçalı, 2018:24-25; Nadaroğlu, 2001:31-50 ; Ulusoy ve Akdemir, 2009:71-72).

Musgrave’e göre, kamu ekonomisinde, yerel toplulukların farklı talepleri kamusal mal ve hizmet arzında dikkate alınmalıdır. Şöyle ki, özel ekonomide ekonomik aktörlerin taleplerinin dikkate alınması gibi, farklı yerel taleplere göre yerel yönetimlerin kamusal mal üretim arz etmeleri, kamu ekonomisini Pareto etkin noktaya taşıyabilecektir. Diğer taraftan, yerel yönetimler, optimum hizmet kalitesini ve sunumunu, kendi hizmet alanı çerçevesinde, çok daha gerçekçi bir biçimde saptayabilirler. Buna karşın merkezi yönetim ise, genellikle tüm bölgeler için ortak nitelikte standart bir kamusal hizmet üretimini ve sunumunu tercih etmektedir. Bu durumda, merkezi yönetimin sunduğu hizmet standardının gerekenden büyük olduğu bölgelerde kaynak israfı, düşük olduğu bölgelerde ise yetersiz üretim sebebiyle optimumdan uzaklaşma söz konusu olacaktır (Çalçalı, 2018:25 ; Nadaroğlu, 2001: 40).

Yerel yönetimlerin etkin kaynak dağılımı işlevini sağlayabilmesi için rekabetçi-etkin yapılara sahip olmaları gerektiği de ileri sürülmektedir. Çünkü vergi ve harcama politikalarıyla yerel birimlerin rekabet halinde olduğu durumda, bu idareler, insanları kendi bölgelerine çekme uğraşı verirken, kişiler de kendi faydalarını maksimize etmek için bir yerel birimden diğerine göç etmek suretiyle bu politikaları oylamış olacaklardır. Böylelikle kişilerin kamu mallarına olan tercihleri açığa çıkmış olacak ve bu sayede, seçmenlerin “kamu mallarına olan taleplerini açıklamama” sorunu yerel düzeyde çözümlenmiş olacaktır. Bu durum, kaynakların etkin tahsisi için çok önemli olan “talebin bilinmesi” ihtiyacını gidermiş olmaktadır (Çalçalı, 2018:25).

Kamunun ekonomide üstlenmesi gereken görevler konusunda, Musgrave, gelirin yeniden dağılımı fonksiyonunun merkezi yönetim tarafından yerine getirilmesi gerektiğini belirtirken, yerel yönetimlerin de bu işin idari organizasyonunda rol alabileceklerini belirtmektedir. Ancak bazı yazarlara göre, yerel yönetimler ancak gelir dağılımına yönelik politikalar üretebilirler. Onlara göre, yerel yönetim birimleri, bireylerin göç etmesine neden olmayacak düzeyde gelirin yeniden dağıtımına yönelik politikalar uygulayabilirler, zaten yerel yönetimlerin sundukları eğitim ve sağlık hizmetleri; düşük gelirliyle yönelik uyguladıkları emlak, su ve temel gıda tüketimine yönelik politikaları bu yönde değerlendirilmelidir (Çalçalı, 2018:25 ve 26 ; Nadaroğlu, 2001:37).

Devletin başarısızlığı teorisini somutlaştıran (Kızılböğa, 2012:98) Kamu tercihi teorisine göre, devlet kademesinde kamusal mal ve hizmet sunumu merkezileştikçe, devletin başarısızlığı sorunu daha da artmaktadır. Çünkü kaynakların etkin dağılımı ile kamusal karar biriminin politika oluşturma süreci yakından ilişkilidir. Şu halde yerel düzeyde alınan kararlar ile yurttaşların / (tüketicilerin) taleplerinin örtüşmesi daha fazla muhtemeldir. Bu bağlamda, kamusal mal üretecek karar birimlerinin yerel düzeyde olması, kamu ekonomisinde başarısızlık sorununu azaltabilir. Şu halde, kamu tercihi teorisine göre devletin ekonomideki başarısızlığının azaltılması ya da etkinliğinin artırılmasına yönelik adımların atılması, mali anlamda yerelleşmeyle mümkündür (Çalçalı, 2018:25).

8. YEREL YÖNETİMLERİN GELİR VE HARCAMA NİTELİĞİ VE KAMU MALİ KRİZİNE ETKİSİ

Yerel yönetimler, devletlerin kamu yönetimi yapıları içinde bulunan, idari ve mali özerkliğe sahip idarelerdir. İdari özerklik, kısaca, yerel yönetimlerin, görev ve faaliyetlerine ilişkin, yasalar çerçevesinde serbestçe kararlar alıp bunları uygulamaya koyabilmesini; mali özerklik ise, kamu kaynaklarından kendisine hukuksal olarak tahsis edilmiş olanlar ile kendi iktisadi

girişimleriyle sağladığı gelirlerini, hangi görev ve faaliyetler için nasıl harcayacağına yerel yönetimin kendisinin karar verebilmesidir.

Bir ülkede yerel yönetimlerin gelir ve harcama düzeylerinin hacmi, genel olarak kamu mali krizi içindeki payına ilişkin bir fikir verebilir. Gelir ve harcama düzeylerinin hacmi de ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Bu hacmin oluşmasında daha çok, yönetsel etkinliğin sağlanması, devlet yapısındaki farklılıklar, milli gelir düzeyindeki farklılıklar, yerinden yönetime verilen önem gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir (Türkoğlu, 2012-2013:58 vd).

Kamu mali krizinin ortaya çıkmasında, buraya kadar yapılan kuramsal açıklamaların ileri sürdüğü nedenler yanında, yerel yönetimler bağlamında mali kriz, daha çok şu nedenlere bağlanabilir:

- Yerel yönetimlerin, çıkar gruplarınca, merkezi devlete göre daha kolay ulaşılabilir olması ve bu grupların, kendi çıkarları doğrultusunda yerel yönetime işlevler yüklemelerinin getirdiği mali sıkıntılar,
- Yerel yönetimlerin gelir yapısının zayıflığı,
- Bu idarelerin gelir ve harcamalarını esas anlamda merkezi yönetimin belirliyor olması.
- Bu idarelerin, gelirleriyle orantısız bir görev büyüklüğüne sahip olması.
- Yerel yönetimin, merkezi idarenin kurallarınca mali olanak yaratma konusunda sınırlandırılmış olmaları, mali özerkliklerinin yetersizliği,
- Merkezi idare ile yerel yönetimler arasında mali kaynakların paylaşımında orantısızlık,
- Bu idarelerin iktisadi girişimde bulunmaları konusunda getirilen sınırlamalar,
- Yerel yönetimlerin, kaynaklarını etkin ve verimli kullanmaması, vs.

Yukarıda sıralan nedenler dikkate alındığında, yerel yönetimlerin, mali konularda etken değil daha çok edilgen konumda olduğu söylenebilir. Buradan hareketle, kamu mali krizinin, esas itibarıyla merkezi idarenin iktisadi-mali davranışlarının bir sonucu olduğu, buradan bir kamu idaresi olan yerel yönetimlere yansıdığı söylenebilir. Bu çerçevede yerel yönetimlerin, belki sadece kaynakları etkin ve verimli kullanmamak dolayısıyla bir krize maruz kalacağı / kaldığı iddiası ileri sürülebilir ki, bu gerekçe de, genel değil özel bir durumu arz etmekten öteye gidemez.

Aslında kamu mali krizinde yerel yönetimlerin rolü konusu esasta “mali özerklikle ilişkilendirilebilir. Diğer bir ifadeyle, yerel yönetimlerin mali özerkliğinin olumlu yanları

yanında şu olumsuz yönlerinin mali krizle ilişkilendirilmesi mümkündür (Ulusoy ve Akdemir, 2009:265 vd) :

- Aşırı mali özerklik ve gelir kapasitesini artırabilme olanağı, yerel politikacılara popülist politikalar uygulama fırsatı verir.
- Yerel yönetimlerin mali özerkliğinin artması, makroekonomik istikrarsızlığa karşı mücadelede mali politikaların koordinasyonunu güçleştirecektir.
- Yerel yönetimler gelirlerinin üzerinde harcama yaparlarsa, açıklarını merkezi yönetim tarafından yapılacak transferler ya da borçlanma ile karşılayacaklardır. Yerel yönetimlerin merkezi yönetim tarafından yapılacak transferlere aşırı bağımlı olması durumunda merkezi yönetim transferlerinin objektif ölçütlere bağlanmaması, ülke kaynaklarının bölgeler arasında dengesiz dağılımına yol açacaktır.
- Mali kapasiteleri sınırlı, fakat yerel hizmetlere olan talep ile hizmet maliyetinin yüksek olduğu yerlerde, yerel yöneticilerin sorumluluk almaktan kaçınmaları ya da harcamalarını borçlanmayla finanse etme yoluna gitmeleri, bunun da bütçeden faiz ödemelerine ayrılan payı artırarak diğer kamu hizmetlerine ayrılan paylarda azalmaya neden olması.

Kamu mali krizi ile yerel yönetimleri ilişkilendirmede kullanılabilecek bir başka ölçüt de yerel yönetimlerin merkeze bağımlılığı olabilir. Burada kastedilen, yerel yönetimler mali konularda merkezi idareye ne kadar bağımlı ise, merkezin belirleyici olduğu mali krizlerin, o oranda yerel yönetimin mali krizi haline de geleceğidir. OECD ülkelerinde yerel yönetimlerin merkeze bağımlılık düzeyleri ve bunun nedenlerine ilişkin olarak (Kızıler ve Çetinkaya, 2015:138)'e bakılabilir. Merkeze bağımlılık açısından Türkiye'ye bakıldığında, Türkiye'de merkezi idare ile yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin düzenli ilkelere dayanmadığı, "bağımlılık yapısı"nın (aynı kaynaktan bütün idarelerin –tabi öncelikle merkezi idarenin- yararlanmak durumunda olduğu ve bu nedenle merkeze bağımlılık oluştuğu, yerel yönetimlerin gelir kaynağının çoğunlukla devlet gelirleri olduğu, devlet gelirlerinden yerel yönetimlere verilen payları merkezi idarenin istek ve istencinin belirlediği gerçeği vardır (Keleş, 2009:350). Türkiye'de yerel yönetim denildiğinde ilk akla geleni belediyelerdir (Uysal ve Atmaca, 2018:419). Türkiye'de belediyeler, devlet vergilerinden aldıkları paylarla beslendiklerinden, devlete geniş ölçüde bağımlı hale gelmişlerdir (Keleş, 2009:350). Buradan hareketle,

Türkiye’de olası mali krizlerde, bu krizlerin merkezi idare üzerinden yerel yönetim alanını (belediyeleri) kuşatması her zaman olası bir durum olacaktır.

9. MALİ KRİZ KURAMLARININ YEREL YÖNETİMLERE YÜKLEDİKLERİ İŞLEVE VE MALİ KRİZLERİN OLUŞMASINDA YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜNE İLİŞKİN GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1970’lerin sonunda ortaya çıkan bir kuram olan Neo-liberal Kuram, devletin ekonomiye müdahalesinden çok, bu müdahalenin büyük boyutlara ulaşmış olmasını esasta eleştirdikleri ve kamu mali krizinin ana nedeni olarak bunu öngördükleri söylenebilir.

Neo-Klasik Kuram, 1930’lardaki krizin çözümü çerçevesinde yerel yönetimlere şu işlevi yükledikleri görülmektedir: Yerel yönetimler, üretim ve dağıtım faaliyetlerinin yeri ve bu açıdan talep yaratan mekânsal birimler olmaları nedeniyle tercih edilmiş ve özellikle yerel yönetimler aracılığıyla eğitim, sağlık gibi kentsel refah hizmetlerinin artırılması işlevi öngörülmüştür.

1980’lerin Neo-liberalleri ise, 1970’lerin sonlarında kendini gösteren kamu mali krizini aşma doğrultusunda, sermayenin herhangi bir alana veya yerleşim birimine taşınmasını kolaylaştırıcı bir uluslararasılaşmaya gidilmesi gerektiğini öngörmüş ve bunun için de daha etkili olabilecek bir yerel yönetim yapısı kurulmasını tercih etmiştir ki, bu kuramın temel kabullerinden olan yerel özerkliğin artırılması ve yerelleşme taleplerini, şu halde, bu doğrultuda okumak uygun düşecektir.

Marksist kuram, Neo-liberal kuramın yerel yönetim ve yerelleşme tercihlerini, özellikle gelişmekte olan ülkeler bağlamında, şu şekilde temellendirmeye çalışmaktadır: Sermaye, kâr oranlarındaki azalmayı, ancak yeni ve kârlı yatırım alanlarına yönelerek, yeni alanların piyasa sürecine açılmasını sağlayarak önleyebilecektir. Bu bağlamda, yeni yatırım alanları olarak, gelişmekte olan ülkelerde devletin sahip olduğu kârlı yatırım alanlarının küresel özel sermayeye bırakılarak, gerek ulusal ve gerekse yerel yönetimlerin hizmet alanları sınırlandırılarak, bunların çekildiği alanlar sermaye için yeni değerlendirme alanları haline dönüştürülmekte ve sermayenin kâr oranlarındaki azalmanın önüne geçilmiş olmaktadır.

Neo-liberallere göre 1970’lerdeki krizin nedeni, devlet müdahalelerinin artış göstermiş olmasıdır. Onlara göre, “devlet harcamaları verimsiz”dir ve “sermaye birikimini engelleyici”dir. Devlet harcamaları, bu nedenle, krize yol açar. Şu halde, bu yaklaşıma göre, krizin kaynağı “devletin büyümesi”dir. Ekonomik ve toplumsal sorunlar, devletin büyümesiyle birlikte ortaya çıkar.

Neo-liberallere göre, devlet, verimlilik ve maliyet konusunda gerçek bir bilince sahip değildir. Bu nedenle, gereksiz harcamalara gider. Bu da, devleti krize sürükler.

Marksist kurama göre ise, devletin büyümesi ve mali krizi, “kapitalist ilişkilerin doğası” ve “kapitalist gelişme sürecinin özellikleri” şeklinde formüle edilen iki esasa dayanır. Birincisi bağlamında; toplumda çıkar çatışmasının getirdiği mücadele, devletin gelir ve harcamalarının hacmini ve bileşimini belirleyerek bir mali krizin ortaya çıkmasına neden olur. İkinci esas bağlamında ise; “tüketim yetersizliği”, “azalan kar oranları” ve “aşırı üretim” gibi sistemin doğasından kaynaklanan çelişkiler, devletin bu çelişkileri hafifletmek için yeni roller üstlenmesine ve böylece büyümesine ve sonuçta devletin krize girmesine yol açar. Aslında devlet, sistemin krizini çözmeye çalışırken kendisi krize düşer.

Neo-Klasik Kuram, 1930’lardaki krizi aşmak için, “talep artışı yaratma” ve “refah artışı sağlama” politikalarını benimsemişti. Bu politikaların hayata geçirilebilmesi için, yerel yönetimlere önemli işlevler yüklemişti. Çünkü yerel yönetimler, üretim ve dağıtım faaliyetlerinin yeri ve bu açıdan talep yaratan kamu birimleri niteliğine sahipti. Bu birimler aracılığıyla özellikle kentsel refah hizmetlerinin sunumu amaçlanmıştı.

Maksist kuram, hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkelerde 1970-80’lerde görülen mali krize neo-liberallerin yaklaşımını, sermayenin önünü aşma doğrultusunda, önce yerel yönetimlerin önünü aşmayı hedeflediklerini, arkasından ise, gerçek niyetlerini ortaya koyarak, yerel yönetim alanının daha sonra değişik mekanizmalar üzerinden özel sektöre açılmasını sağladıklarını iddia eder. Bu yaklaşıma göre, yerel yönetimler, gerçek amaca ulaşmada bir araç, bir geçiş noktası olmaktadır, şu halde.

Buna karşın, devletin mali krizinin oluşumu, çözümü ve bu süreçlerde yerel yönetimlerin rolü bağlamında Neo-liberaller ise şöyle bir açıklama getirirler: Yerel yönetimler, bireysel özgürlüğü maksimize etme ve devletin merkezi gücünün sınırlandırılmasında önemli işlev görür. Çünkü yerel yönetimler, rekabetçi ortamda “en az vergi ve en iyi hizmet” bileşimini sağlar ve böylece nüfusu kendi bölgesine çeker. Ayrıca, yerel yönetimler, projelere dayalı “yeni yerellik” yaklaşımı ile küresel sermayeyi de kendine çekecektir. Ancak bu gelişmeler olurken, yerel siyasal güçler, yerel kamu bürokrasini genişletme uğraşı içinde olur. Bu genişleme, yerel yönetimleri etkisizliğe ve sonuçta mali krize sürükler. Bu nedenle, neo-liberaller, yerelleşme süreçleriyle yerel yönetimlere devredilen mal ve hizmetlerin, bilahare özel sektöre devredilmesini öngörür.

Marksistler ise, bu açıklama bağlamında şu itirazı getirirler: Neo-liberal politikalarla yerel yönetimler, toplumsal hizmetlerin sunucusu olmaktan çıkarak, sermayenin taleplerine duyarlı bir mekan/birim haline gelir. Böylece ulusal ve uluslararası düzeyde (sistemin doğası gereği) ortaya çıkan “sermayenin krizi”, yerel yönetimlere aktarılmış olur.

Şu halde Marksist kuramcılar, yerel yönetimleri, sermaye birikim süreçleriyle ilişkilendirmekte ve bu birimleri, devlet aygıtının sermaye birikimini destekleyen, bu birikimi yeniden üretim sürecine aktaran bir parçası olarak görmektedir.

Marksist yaklaşıma göre, neo-liberaller, 1980’lerden itibaren, kamu mali krizini aşmanın bir boyutu olarak, bir taraftan yerelleşmeyi savunurlarken, diğer taraftan bu birimlerin sermaye karşısında bir otorite haline gelmesini de istememişlerdir. Bir başka deyişle, yerelleşme aslında sermayenin kendi amacına ulaşmada bir araç olarak düşünülmüştür.

Oysa 1930’larda Neo-Klasik kuram, krizi aşmanın temel politikalarından biri olarak öngördüğü “etkin kaynak dağılımı” politikasının, en rasyonel şekilde yerel yönetimler tarafından yerine getirilebileceğini düşünmüştü. Diğer bir ifadeyle, bu kuram, yerel yönetimi, sermayenin çıkarı için bir atlama taşı olarak görme eğiliminde olmadığı söylenebilir.

Yerel yönetimler özelinde, bu idareleri mali krize sürükleyen yerel yönetime özgü konular da bulunmaktadır. Bunlar; 1-) yerel yönetimlerin, çıkar gruplarınca merkezi devlete göre daha kolay ulaşılabilir olması ve bu çıkar gruplarının, yerel yönetimleri, kendi çıkarları doğrultusunda yeni işlevler üstlenmelerini talep etmeleri karşısında daha zayıf kalmaları, 2-) yerel yönetimlerin gelir yapısının zayıflığı, 3-) yerel yönetimlerin gelir ve harcamalarını esas itibarıyla merkezi yönetimin belirliyor olması, şeklinde sıralanabilir.

SONUÇ

Kamu sektöründeki mali krizi açıklama konusuna esasta iki sınıfta toplanabilecek bir yaklaşım gösterildiği söylenebilir. Kamuda mali krize kuramsal yaklaşımlardan bir kısmı, bu kriz konusuna “sistem içinden” olarak adlandırabileceğimiz liberal temelli bir yaklaşımla, hem bir taraftan ekonomik-mali krizlerde devlet müdahalesinin gerekli olduğunu ama hem de diğer taraftan krizin nedenini devlet müdahalesine bağladıkları görülmektedir. Diğer taraftan, meseleye “sistem dışı”ndan bakanlar olarak ifade edebileceğimiz “Marksist yaklaşımlar” ise krizi, kapitalist sistemin doğasıyla açıkladıkları görülmektedir.

Kısacası, mali kriz konusuna kuramsal yaklaşımların liberal temelli olanları, sosyo-ekonomik performansa, kamu kaynaklarının etkin kullanımına, kamusal faydanın

azamileştirilmesine odaklanırken, Marksist yaklaşımlar, kapitalist sistemin doğasından kaynaklanan çelişkilerin sistemi sürekli krize düşürdüğünü ileri sürmektedirler.

Kamu mali krizlerinin ortaya çıkışında ve bunların çözümünde yerel yönetimlere, farklı dönemlerde farklı işlevler yüklendiği görülmektedir. Neo-Klasik kuram, yerel yönetimlere, doğrudan ve esaslı işlevler yüklerken; Neo-liberal kuramın ise, yerel yönetimleri bir atlama taşı olarak kullanma eğiliminde olduğu söylenebilir. Marksist kurama göre ise, yerel yönetimler, her hâlükârda sermaye birikim sürecinin parçalarıdır. Diğer taraftan, yerel yönetimlerde mali krize, bu idarelerin kendi uygulamalarının da yol açabileceği fikri göz ardı edilemez.

KAYNAKLAR

- AKMAN, Ç. (2018); “Yaklaşım, İlke ve Unsurları Çerçevesinde Mali Yerelleşmeyi Anlamak”, TESAM Akademi Dergisi, Yerel Yönetimler Özel Sayısı, ss.113-140, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/464840> , 03.01.2019.
- AKYOL, S. (2017); “Neoliberalizm ve Mali Disiplin: Küresel Kriz Sonrası İçin Bir Deneme”, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar”, 2017, Cilt:54, Sayı:630, ss. 41-54, http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/files/articles/152820006519_3.pdf , 12.09.2019.
- ÇALÇALI, Ö. (2018); “Kamu Ekonomisi Teorisinde Yerelleşme Rasyoneli ve Kuşaklar Arası Mali Federalizm Teorisinin Karşılaştırılması”, Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi, 2018, 2(1), 21-42).
- FRANZMEYER, Fritz (1999), “Welthandel und internationale Arbeitsteilung”, in: *Informationen zur politische Bildung*, 263, 2. Quartal, s.8-20.
- GÜRKAN, C. ve Y. KARAHANOGULLARI (2014); “Neoliberalizmin Krizi ve Kamu Maliyesi”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2014, 27: 1 – 19. <http://kosbed.kocaeli.edu.tr/sayi27/1.pdf> , 04.06.2020.
- HAEUSSERMANN, Hartmut (2002), “Die fragmentierte Stadt kommunale Sozialpolitik und Globalisierung”, in: *Globalisierung und lokales Handeln –Chancen der Globalisierung (IV)*, Dokumentation 10. Forum, Landeszentrale für politische Bildung, Baden Württemberg, 58-69.
- HAMM, Bernd-Ingo NEUMANN (1996), *Siedlungs- Umwelt- und Planungssoziologie*, Leske + Budrich, Opladen.
- HEIN, W. (2005), “Vom Entwicklungsstaat zum Staatsverfall”, Aus Politik und Zeitgeschichte- -APuZ, 28-29/2005 11.Juli, Beilage zur Wochenzeitung Das Parlament, ss.6-11.
- JUNGFER, K. (2005), *Die Stadt in der Krise- Ein Manifest für starken Kommune*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn.
- KAUFMANN, F-X. (2001), “Zur historischen und aktuellen Entwicklung des europaischen States”, *Handbuch zur Verwaltungsreform*, B. Blanke – S.Bander – F. Nullmeier – G. Wewer (Hrsg.) Leske + Budrich, Opladen, içinde, ss.3-10.
- KELEŞ, R. (2009); *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınevi, 6. Bası, İstanbul.
- KIZILBOĞA, R. (2012); “Kamu Tercih Ve Anayasal İktisat Teorilerinin Değerlendirilmesi”, NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2 (2012) 91-109, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/nevsosbil/en/article/view/1043000161/1043000068> , 25.08.2019.
- KIZILER, N. Ve Ö. ÇETİNKAYA (2015); “Seçilmiş Ülkeler Kapsamında Türkiye’deki Belediyelerin Merkeze Bağımlılıklarının Analizi” , Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi • Cilt 3, Sayı 1, Mart 2015, ISSN 2147-6934, ss. 135-165, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1188> , 05.09.2019.
- KUTLU, Ö. (2003); “Kamu Yönetiminde Kürselleşme”, (Der.) M. A. Çukurçayır, Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi, Çizgi Kitabevi, Konya, ss. 165-186.

- LEIPOLD, H. (1983); "Gesellschaftstheoretische Fundierung als konstitutive Ordnungsformen", in: Bundesrepublik Deutschland-DDR Die Wirtschaftssysteme, Hannolore Hamel (Hrsg.), Verlag C. H. Beck 4. Überarbeitete und erweiterte Auflage, München, ss.17-60.
- LUSKI, I. ve J. Weinblatt (1998) A Dynamic Analysis of Fiscal Pressure and Demographic Transition, Applied Economics, .30, 1431-1442.
- MAEDİNG, H. (2001); "Verwaltungsreform, Haushalt und Demokratie", in: Handbuch zur Verwaltungsreform, B. Blanke – S. Bandamer – F. Nullmeier – G. Wewer (Hrgs.), Leske + Budrich, Opladen, ss. 313-322.
- NACAR, B. (2005); "Yerel Yönetimlerin Mali Krizi Üzerine Kuramsal Açıklamalar: Nedenler, Öneriler Ve Bir Değerlendirme", Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (9), ss. 202-247.
<https://docplayer.biz.tr/59504951-Yerel-yonetimlerin-mali-krizi-uzerine-kuramsal-aciklamalar-nedenler-oneriler-ve-bir-degerlendirme-1.html> , 12.12.2018.
- NADAROĞLU, H. (2001); Mahalli İdareler, Beta, Yenilenmiş 7. Bası, İstanbul.
- NASCHOLD, F. (1995); Ergebnissteuerung, Wettbewerb, Qualitätspolitik –Entwicklungsphade des öffentlichen Sectors in Europa- , Ed. Sigma, Berlin.
- NOHLEN, D. (2001); "Globalisierung", in: Kleines Lexikon der Politik, D. Nohlen (Hrsg.), München.
- ÖZEL, M. (2007); "Küreselleşme Sürecinde Kentler, 'Kentler Sistemi' ve Yerel Yönetimlerin Cazibe Merkezi Politikaları", Küreselleşme Üzerine Notlar (Ed.) O. Kaymakçı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, içinde, ss.745-782.
- ÖZEL, M. (2008); "Devletin İşlevsel Dönüşümü ve Genel Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri", Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi, (Ed. M. ÖZEL ve V. EREN), Çizgi Kitabevi, 1. Baskı, Konya, ss.129-181.
- PARLAK, B. Ve Z. SOBACI (2005); Kuram ve Uygulamada Kamu Yönetimi Ulusal ve Global Perspektifler, Alfa-Aktuel, 1. Basım, Bursa.
- REICHARD, C.(1995); Umdenken im Rathaus. Neue Steuerungsmodelle in der deutschen Kommunalverwaltung, Verlag Sigma, 4. Auflage, Berlin.
- SOBACI, M. Z. (2014); İdari Reform ve Politika Transferi Yeni Kamu İşletmeciliğinin Yayılışı, Dora, 2. Basım, Bursa.
- ŞEN, S., TABAR, Ç. ve TOKATLIOĞLU, M. (2018); "Küresel Krizde Devlet Müdahalesi Ve Maliye Politikası", İş ve Hayat, Yıl 2018, Cilt 4 , Sayı 8, 9 – 26.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/48947/678714> , 04.06.2020.
- TABAR, Ç. ve M. TOKATLIOĞLU (2018); ""Küresel Ekonomik Kriz Döneminde Türkiye'de Uygulanan Vergi Politikalarının Değerlendirilmesi", International Journal of Public Finance, Vol.3, No.1, pp. 27-46. <http://static.dergipark.org.tr/article-download/fa43/6d81/978d/5b60673b9d84b.pdf?> , 04.06.2020.
- TOK, N. (2008); Küreselleşme ve Ulus-devletin Dönüşümü", Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi, (Ed. M. ÖZEL ve V. EREN), Çizgi Kitabevi, 1. Baskı, Konya, ss.15-36.
- TÜRKOĞLU, İ. (2012-2013); "Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği", Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 17-18, Sayı: 26-27-28-29, Yıl: 2012-2013, ss.41-70 ;
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/214037> , 10.09.2019.
- ULUSOY, A. ve T. AKDEMİR (2009); "Yerel Yönetimler Ve Mali Özerklik: Türkiye Ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 12 Sayı 21 Haziran 2009 ss.259-287,
<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c12s21/makale/c12s21m17.pdf> , 11.09.2019.
- UYSAL, Y. Ve Y. ATMACA (2018); "Türkiye'deki Merkezi ve Yerel Yönetim İlişkilerinin Yönetişim Modeli Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi Yıl: 2018, Cilt: 1, Sayı: 3, ss.411-424, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/626269> , 07.09.2019.
- VON PLATE, Berbar (1999), "Grundelemente der Globalisierung", in: *Informationen zur politische Bildung*, 263, 2. Quartal, 3-7.
- WALTER, G. ve M. ZÜRN (1998); "Über die These von der Erosion des Nationalstaates", in: Roland Berger, Ulrich Steger (Hg.), Auf dem Weg zur Europäischen Unternehmensführung. Ein Lesebuch für Manager und Europäer, München, C.H. Beck, 1998, 41-63.

YILMAZ, Ö, A. KIZILTAN ve V. KAYA (2005); “İktisadi Kriz Kuramları, Finansal Küreselleşme Ve Para Krizleri”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 24, Ocak - Haziran 2005, ss. 77-96, <http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi24/oyilmaz.pdf> , 12.09.2019.